

בסיכום ניתן לומר כי ספר אותנטי ומרתק זה יאפשר לציבור הקוראים הישראלי להכיר את אנה פראנק הליטאית — את תמרה לזרסון-רוסטובסקי.

בספר נכללו תמונות, המתייחסות לתקופה המתוארת, אך בעיקר מרשימים ציוריה של תמרה, וביניהם הציור „היהודי הנצחי“, המקשט את דף הכריכה.

עמיחי גבע

מחקרים בנושאים יהודיים באוניברסיטאות אמריקאניות

בשני האירגונים היהודיים העיקריים שנוסדו בסוף המאה התשע-עשרה, במטרה להתמודד עם בעיית האמאנציפציה של יהודי גרמניה. האגודה המרכזית של יהודי גרמניה (C.V.) הופיעה ב-1893 בעקבות התקפות ארסיות של האנטישמים נגד היהודים, חוסר היכולת של האירגונים היהודיים והנוצריים להתמודד עם בעיית האנטישמיות, ובעיית היעלמותם של היהודים מעמדות מפתח בחיים הפוליטיים של גרמניה. החוקר מעלה את דוגמת הצ'חתם של הקאטולים בגרמניה להתגונן בעזרת ייסוד מפלגת המרכז (Zentrum). המייסדים של תנועת ה-C.V. היו צריכים להסביר למה הם מקימים אירגון יהודי נפרד ולא אירגון מעורב, ולהתגונן נגד האשמות של בדלנות.

ה-C.V. דרשה מהיהודים להגן על זכויותיהם ועל כבודם, כשירות ציבורי לקהילתם תיהם ולמולדת הגרמנית. האגודה הדגישה בשנים הראשונות לקיומה את מאבקם של יהודי גרמניה להשגת אינטגרציה מלאה בגרמניה. הם ראו את האנטישמיות כמחסום העיקרי להשגת מטרם, לכן הדגישו את המאבק נגד האנטישמיות. עמדתם התבססה רק בחלקה על הגנת הערכים היהודיים, והת' רכזה לעומת זאת בזכויות היהודים כאזרחים גרמניים. הם האמינו, אמונה שלמה, בצדק של המדינה הגרמנית (Rechtstaat). כמו-כן האמינו שבעימות ליגאלי יוכלו להתגבר על התנועה האנטישמית.

בעקבות מלחמת ששת הימים, חלה הת' עוררות בקרב הסטודנטים היהודים באוני' בריטאות בכל רחבי ארצות-הברית וקנדה. הסטודנטים דרשו להקים חוגים ללימודים יהודיים, ודרישתם הועלתה בד בבד עם דרי' שת הכושים האמריקאנים ללימודים אפריקא'ניים אמריקאניים. עשרות אוניברסיטאות נענו לדרישות הללו, ויסדו חוגים למדעי היהדות שכללו: לשון וספרות עברית ואידיש, פילוסופיה יהודית, וכמובן היסטוריה של עם ישראל, תוך הדגשת תקופת השואה. לאחרונה אנו רואים את המחקרים הראשונים שמקורם בחוגים אלה למדעי היהדות.

יהודה ריינהרץ הוא מרצה צעיר להיס'טוריה של עם ישראל באוניברסיטת משיגן בארה"ב. ספרו הראשון* דן בתקופת סיום המאבק לאמאנציפציה חוקית של יהודי גרמניה, סיום שבא עם עליית תנועה אנטי-שמית ראדיקאלית בגרמניה לפני מלחמת-העולם הראשונה. החוקר מסביר את הרקע לעליית האנטישמיות במאה התשע-עשרה, אך הדגש מושם על היהודים עצמם — מה תגובתם לתהליך זה, האם גרמניה האמיתית היא של אמאנציפציה או של אנטישמיות.

יהודה ריינהרץ חוקר את הבעיה מנקודת הראות של המחקר ההיסטורי החדש שכיוונו הוא חקירת המוסדות והאירגונים היהודיים ותגובתם לאנטישמיות. דוגמה למחקר דומה הוא מחקרו של איתמר שורש.** ריינהרץ דן

* Jehuda Reinharz, *Fatherland or Promised Land: The Dilemma of the German Jew, 1893–1914*, University of Michigan Press, 1975.

** Ismar Schorsch, *Jewish Reactions to German Anti-Semitism, 1870–1914* (New-York and Philadelphia, 1972).

האגודה המרכזית ניסתה להראות לגרמנים את נאמנות היהודים, שנרדפו שלא באשמתם. בתוך קהילה היהודית פעלה האגודה נגד המרת-דת ונגד התפתחות רגשות אנטי-גרמניים בעקבות הרדיפות האנטישמיות. הקו הנקוט על-ידם היה זה של האפולוגטיקה. הם הדגישו את תרומתם של אישים יהודים לתרבות הגרמנית וציינו את יהודי החבלים המזרחיים כנושאי התרבות הגרמנית בין העמים הסלאביים. האגודה הדגישה את נאמנותם של היהודים למולדת הגרמנית, והזכירה את היהודים שלחמו ומתו למען המולדת. ה-C.V. פיתחה את התיוזה שהיהודים כאזרחים גרמניים נאמנים, מרוצים מהחברה הקיימת ושוללים אירגונים ואידיאולוגיות מהפכניים. הם ציינו כי יש מעט מאוד יהודים בין הסוציאליסטים, ובכל מדינה שהעניקה ליהודים שוויון זכויות, כמו גרמניה, אין היהודים מצטרפים למפלגות שמאליות. בסיפוק הדגיש עיתון ה-C.V. את דברי הסוציאליסטים האנטישמיים, כדי להוכיח שלא תיתכן אפ-שרות של ברית בין הסוציאליסטים והיהודים. הציונים שללו את האמאנציפאציה והתבוללות כפתרונות לבעיה היהודית, והדגישו את הלאומיות היהודית, המבוססת על העבר המשותף והעתיד המשותף של העם היהודי. באותה עת היו גם הציונים פאטריוטים לגרמניה, „קשורים על-ידי מקור משותף והיסטוריה משותפת, היהודים בכל הארצות מהווים קהילה לאומית. דעה זו לא מפריעה ליהודים

למלא את כל חובותיהם כאזרחים נאמנים למולדת הגרמנית“.

בתקופה זו גרסו הציונים שאין זה מתפקידם להילחם נגד האנטישמיות. בדו"ח סודי לפעילים ציונים בערי-השדה, בשנת 1923, הם הסבירו: „בשבילנו האנטישמיות אינה נושא לדאגה בקשר להמשכיות החיים היהודיים, ולכן אין כל תוכן יהודי במאבק נגדה. האנטישמיות היא תגובת העולם הלא-יהודי למצב יוצא-הדופן של העם היהודי, שהוא עם בלי ארץ. זו תופעה שהעמים הנורמאליים אינם מסוגלים לקבל. האנטישמיות לכן אינה תגובה לחולשות יהודיות, שבהיעלמותן תקטן האנטישמיות לא תקטן אפילו יהיו היהודים מושלמים. השלמות שלהם תהווה סיבה מספקת לאנטישמים לתקוף אותם. האנטישמיות תיעלם רק כאשר העם היהודי יקבל סטאטוס שווה בין עמי העולם על-ידי הפיכת קיומם לנורמאלי, זאת אומרת גיבוש קהילה יהודית בדרך עבודה יוצרת ובפלסטינה“.

החוקר מקדיש מקום נכבד למאבקים הפנימיים של התנועה הציונית ולתיאור מנהיגותה. יהודה ריינהרץ מגלה בקאות רבה בספר רות הענפה בנושא, בשפות: גרמנית, אנגלית ועברית. הוא עבד בארכיונים בירושלים, גרמניה, אנגליה וארצות-הברית, ראיון כמה מהדמויות המרכזיות של התקופה, ולבסוף כתב ספר מעניין ומהימן, המוסיף להבנתנו את התגובה היהודית בתקופה חשובה בתולדות עם ישראל.

ד"ר צבי בכרך

על חינוך הילד היהודי בגרמניה הנאצית*

מבנה הספר: פרק מבוא, בו סקירה תמציתית על-פי פירסום „המדריך של מנגנון הקהילות היהודיות ומפעלי הסעד בגרמניה“. סקירה קצרה על מערכת החינוך היהודי בגר-

מניה ערב עליית הנאצים. פרק א' דן בתחיקה הנאצית בתחום חינוכו של הילד היהודי בין השנים 1.7.42—30.1.33. פרק ב' דן בחוק וביצועו בתקופה הנ"ל. בפרק זה הושם

* יוסף ולק, חינוכו של הילד היהודי בגרמניה הנאצית — החוק וביצועו, יד ושם, מכון ליאור בק, ירושלים, תשל"ו, 383 עמודים.